

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KUVVETİ; SÜVEYŞ VE KONGO OLAYLARI

Doç. Dr. Mehmet GÖNLÜBOL

Dr. A. Halûk ÜLMAN

I. GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı kurulurken, yorumcuların büyük bir çoğunluğu, Teşkilâtın getirdiği en önemli yeniliklerin başında Andlaşma-
da kurulması öngörülen Birleşmiş Milletler kuvvetini göstermişlerdir. Ger-
çekten, Birleşmiş Milletler Andlaşmasınının 43 üncü maddesinde Üyeler
milletlerarası barış ve güvenliğin korunmasını sağlamak için, Güvenlik
Meclisinin daveti üzerine, ya tek tek, yada guruplar halinde Meclisle an-
laşmalar aktederek Meclisin emrine gerekli silâhlı kuvvetleri vermeyi
yüklenmektedirler. «Kabil olur olmaz» akdi gereken bu anlaşmaların ya-
pılması, bugüne kadar kabil olamamıştır. Bu anlaşmaların akdi, herşeyden
önce, Doğu ile Batı arasındaki siyasî anlaşmazlıkların çözümlenmesine bağlı-
dır ki milletlerarası münasebetlerin bugünkü gelişmeleri böyle bir çözüm
ihtimalini çok zayıflatmış, belki de ortadan kaldırmıştır. Andlaşmanın bu
hükümlerinin yürürlük alanına konulmaması Birleşmiş Milletlerin bir
güvenlik teşkilâtı olarak görevlerini yerine getirmesine engel olmuş ve
Teşkilâta olan güveni oldukça sarsmıştır.

Kore tecavüzünün önlenmesi Birleşmiş Milletlere olan güveni bir de-
receye kadar arttırmıştı. Ancak, Kore olayında Birleşmiş Milletleri başa-
rıya ulaştıran iki özel sebep vardır: 1) Tesadüflerin yardımı, yani, Çin
Halk Cumhuriyeti Hükûmetinin Birleşmiş Milletlerde temsili meselesin-
de kendi görüşünü kabul ettiremediği için Teşkilâta boykot eden Sovyet-
ler Birliğinin, Kore tecavüzü ile ilgili kararların alındığı sırada Güven-
lik Meclisinde bulunmaması, dolayısıyla Meclisin kararlarını veto ede-
memesi; 2) Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere onaltı Üye
devletin, Güvenlik Meclisininin tavsiyelerine uyarak, Kore harekâtına kuv-
vet göndermeyi kabul etmesi.

Kore tecrübesi Birleşmiş Milletler için başarıyla sonuçlanmış olmak-
la beraber, aynı tedbirin ileride vuku bulabilecek başka bir olaya uygu-

lanabilmesi bütün hâdiselerin aynen tekerrürüne bağlıdır ki, buna çok zayıf bir ihtimal olarak bakmak lâzımdır. Bu sebeple, Kore meselesinde alınan tedbirleri Birleşmiş Milletlerin devamlı bir politikası saymamak gerekir.

Kore olayından sonra, Birleşmiş Milletler, kuvvet kullanmak durumunda kaldığı iki önemli olay ile daha karşılaşmıştır: Bunların birincisi 1956 yılında İngiltere, Fransa ve İsrail'in Mısır'a ait Süveyş Kanal bölgesini işgal etmeleri üzerine ortaya çıkan Süveyş olayı, ikincisi de 1960 ortalarında başlayıp halâ devam eden Kongo olayıdır. Kore olayının *sui generis* durumuna karşılık, bu iki olay arasında Birleşmiş Milletlerin davranışı, çatışmayı önlemek için aldığı tedbirler ve kurduğu askeri kuvvetin nitelikleri bakımından önemli benzerlikler bulunmaktadır. Süveyş olayında Birleşmiş Milletler Olaganüstü Durum Kuvvetleri (*United Nations Emergency Force, UNEF*) kurulmuş, bu kuvvetler bir yandan İsrail, İngiliz ve Fransız, diğer yandan Mısır kuvvetleri arasına girmişler ve olaylar daha geniş milletlerarası bir çatışma halini almadan, iki taraf arasındaki çarpışmayı durdurmaya muvaffak olmuşlardır. Birleşmiş Milletler, Süveyş buhranında edindiği tecrübeyi daha sonra Kongo hâdiselerine de uygulamıştır. Kongo harekâtının başarı derecesi henüz kesin olarak belli değildir. Bununla beraber, bu etüdün kaleme alındığı sıralarda Kongo tecrübesinin Süveyş tecrübesi kadar başarılı olamadığını gösteren kuvvetli belirtiler vardır. Ancak, Kongo olayındaki başarı nisbeti ne olursa olsun, milletlerarasındaki uyuşmazlıklar çatışma halini alınca Birleşmiş Milletlerin olaganüstü bir kuvvet kurmak suretiyle hâdiselere müdahale etmesi, daha bugünden, Teşkilâtın devamlı bir politikası haline gelmiş gibi görünmektedir.

Burada Süveyş ve Kongo olayları dolayısıyla kurulan Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin mukayseli bir incelemesini yapmaya çalışacağız. Ancak, incelemeye başlamadan önce konumuzu sınırlamak gerekmektedir. Birleşmiş Milletler Andlaşmasının 43 ve 45 inci maddelerinde öngörüldüğü şekilde devamlı bir Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin kurulması meselesi konumuzun dışında kalmaktadır. Yukarıda belirttiğimiz gibi bu maddeler hükümleri gereğince bir kuvvetin teşkili milletlerarası müna-sebetlerin bugünkü gelişme seyri içinde imkânsızdır. Ancak, sırası düş-tükçe, Andlaşmanın 43 ve 45 inci maddelerini de kapsıyan VII inci Bölümüne atıflar ve gerektiği ölçüde bu Bölüm hükümleri ile kıyaslamalar yapılacaktır (1). İncelemenin dışında kalan diğer bir husus da, Birleş-

(1) Devamlı bir Birleşmiş Milletler kuvvetinin kurulması konusunda bakınız: Louis B. Sohn, «The Authority of the U. N. to Establish and Maintain a Permanent U. N. Force» A. J. I. L., Vol. 52 (1958), sh. 229 - 240.

miş Milletler organlarında silâhsızlanma ile ilgili olarak yapılan görüşmeler sonunda genel bir silâhsızlanma gerçekleştiği taktirde kurulması teklif edilen milletlerarası ordudur. Nihayet, bazı yazarlar tarafından, beklenilmedik durumlarda kullanılmak üzere *devamlı* bir kuvvet kurulması için yapılan teklifler de incelemenin dışında kalmaktadır (2).

Yukarıda da söylediğimiz gibi, bu araştırmada incelemeye çalıştığımız mesele, Süveyş ve Kongo olayları üzerine Birleşmiş Milltler tarafından kurulan kuvvetin mahiyetidir. Bu meseleyi incelerken, kuvvet kurulmasına varan olayların kısa birer özetini yaptıktan sonra, Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin kuruluşunu, hukukî dayanağını, görev ve yetkilerini, teşkilâtını ve bünyesini, hukukî statüsünü, malî veçhelerini ve nihayet bu tecrübelerden vardığımız sonuçları gözden geçireceğiz.

II. Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Teşkilini Gerektiren Olaylar

A. Süveyş Meselesi :

Olaylar :

Amerika Birleşik Devletleri 1956 yılı ortalarında Nil nehri üzerinde yapılması düşünülen Asvan Barajına kredi veremeyeceğini açıklayınca, Mısır Hükûmeti 26 Temmuz 1956'da Süveyş Kanalını millileştirmiştir. Bilindiği gibi, bu Kanal 1883 yılından buyana hisse senetlerinin çoğu İngiliz ve Fransız sermayedarlarının elinde bulunan Süveyş Kanal Kumpanyası tarafından işletiliyordu. Bu bakımdan, Kanal Kumpanyasının millileştirilmesine en büyük itiraz İngiltere ve Fransa'dan gelmiş, yapılan uzun görüşmelere rağmen taraflar arasında hiçbir uzlaşmaya varılamamıştır.

Kanal anlaşmazlığının devam ettiği bir sırada, 29 Ekim 1956 da, Mısır komandolarının İsrail ülkesine yaptıkları sızmaları bahane eden İsrail Mısır ülkesini işgale başlamıştır. 29 Ekim da Amerika Birleşik Devletleri Güvenlik Meclisine bir mektup yolluyarak İsrail kuvvetlerinin İsrail ile Mısır arasındaki Mütareke Anlaşmasını ihlâl ederek Mısır ülkesine girdiğini bildirmiş ve Meclisin bu hareketi önlemek için gerekli tedbirleri almasını istemiştir. Bunun üzerine Güvenlik Meclisi toplanmış ve 30

(2) Bu konuda bakınız : Lester B. Pearson, «Force for U. N.», *Foreign Affairs*, April 1957, sh. 395 - 404.

Ekim - 1 Kasım tarihleri arasında yaptığı toplantılarda, İsrail ve Mısır temsilcilerinin de iştiraki ile, meseleyi incelemiştir (3).

30 Ekim 1956 da Güvenlik Meclisi toplantıları devam ederken, İngiliz ve Fransız hükûmetleri Mısır ve İsrail'e birer nota vererek çarpışmayı oniki saat içinde kesmelerini, Mısır kuvvetlerinin Süveyş Kanalının on mil batısına, İsrail kuvvetlerinin de on mil doğusuna çekilmelerini, Süveyş Kanalından geçiş güvenliğinin sağlanması ve iki tarafın arasına girilmesi için Mısır Hükûmetinin İngiliz ve Fransız Kuvvetlerinin Port Said, İsmailiye ve Süveyş bölgelerinde geçici bir süre için üslenmelerine izin vermesini istemişlerdir. (4) İngiliz temsilcisi Sir Pearson Dixon 30 Ekim 1956 tarihli toplantıda Güvenlik Meclisini durumdan haberdar etmiştir. (5) Ültimatom İsrail Hükûmeti tarafından kabul edilmiş, fakat İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin Mısır topraklarında üslenmesini istemiyen Mısır Hükûmeti tarafından reddedilmiştir. Bunun üzerine, Kıbrısta üslenmiş bulunan İngiliz ve Fransız kuvvetleri, 31 Ekim 1956 da Süveyş Kanal bölgesini işgal etmeye başlamışlardır.

İngiltere ve Fransa'nın bu davranışı üzerine, Mısır Hükûmeti, toplantı halinde bulunan Güvenlik Meclisini derhal haberdar etmiş ve Meclisin, «bu İngiliz ve Fransız tecavüzü» üzerinde durmasını istemiştir (6).

Güvenlik Meclisinde Amerika Birleşik Devletlerinin çağrısı üzerine başlayan görüşmeler, Mısır Hükûmetinin bu talebi Meclise ulaştığı sırada çıkmaza girmiş bulunuyordu. Gerçekten, Amerika Birleşik Devletlerinin 30 Aralıkta Meclise sunduğu ve derhal ateş kesilmesini, İsrail kuvvetlerinin mütareke hattı gerisine çekilmesini ve «bütün Üyelerin» bu bölgede kuvvet kullanmaktan kaçınmasını öngören karar sureti (7) yedi leh-te oya karşı iki aleyhte (İngiltere ve Fransa) ve iki çekimsiz oyla reddedilmişti. Diğer yandan, Sovyetler Birliğinin aynı gece sunduğu benzer bir karar sureti de (8), gene İngiliz ve Fransız vetosu yüzünden başarısızlığa uğramıştı. İngiliz ve Fransız birliklerinin Kanal bölgesine çıktıkları öğrenildikten ve Güvenlik Meclisinde İngiliz ve Fransız vetosu yüzünden bir karar alınamıyacağı görüldükten sonra, Yugoslavya Güvenlik Meclisine bir karar sureti sunmuştur. (9) Bu karar suretinde devamlı

(3) Yearbook of the United Nations, 1956, sh. 25.

(4) Keesing's Contemporary Archives, Vol. X (1955 - 1956), sh. 15173.

(5) Yearbook of the United Nations, 1956, sh. 26.

(6) Keesing's Contemporary Archives, Vol. X (1955 - 1956), sh. 15173.

(7) U. N. Doc., S/3710.

(8) U. N. Doc., S/3717.

(9) U. N. Doc., S/3719.

Üyeler arasındaki görüş ayrılığının Güvenlik Meclisini milletlerarası barış ve güvenliğin korunması ile ilgili görevini yerine getirmekten alıkoyduğu belirtilmekte ve Genel Kurulun 3 Kasım 1950 tarih ve 377 (V) sayılı «Barış için Birleşme» kararına uygun olarak, (10) Kurulun gerekli tavsiyelerde bulunmak üzere olağanüstü toplantıya çağırılması istenmektedir. İngiliz ve Fransız temsilcileri bu karar suretinin gündeme usulüne uygun bir şekilde alınmadığını ileri sürerek oylamaya engel olmak istemişlerse de Meclis, 31 Ekimde iki alehte (İngiltere ve Fransa) ve iki çekimser (Avustralya ve Belçika) oya karşı yedi müspet oyla Yugoslavya karar suretini kabul etmiştir (11).

Bunun üzerine, Genel Sekreter, Üye devletleri olağanüstü Genel Kurul toplantısına çağırılmış ve toplantı 1 - 10 Kasım 1956 tarihleri arasında yapılmıştır. Bu, Genel Kurulun yaptığı ilk olağanüstü toplantıdır. Genel Kurul görüşmelerinde, Asya - Afrika ve Sovyet bloklarının da içinde bulunduğu çoğunluk İsrail, Fransa ve İngilterenin müsamahasız bir şekilde takbih edilmesine ve çatışmanın derhal durdurularak yabancı kuvvetlerin Mısır'dan derhal çekilmesine taraftardılar. Diğer taraftan, bazı *Commonwealth* devletleri başta olmak üzere Batı Avrupa devletleri ise, İngiltere ve Fransa tarafından uygulanan yolu tasvip etmemekle beraber, bu devletlere karşı müşterek güvenlik tedbirleri alınmasını arzu etmekte ve onların menfaatlerini de gözönünde tutarak, meselenin İngiltere ve Fransa tarafından da kabul edilebilecek bir siyasi hal tarzına bağlanmasını istiyorlardı. (12) Amerika Birleşik Devletleri, 1 Kasım 1956 tarihli toplantıda Genel Kurula bir karar sureti sunmuştur. 2 Kasımda beş aleyhte (İngiltere, Fransa, İsrail, Yeni Zelanda, Avustralya), altı çekimser (Belçika, Kanada, Laos, Hollanda, Portekiz, Güney Afrika Birliği) ve altmışdört lehte oyla kabul edilen bu karar suretinde çatışmaya karışan bütün devletlerden derhal ateş kesmeleri, Mütareke Anlaşmalarına taraf olan devletlerin Mütareke hattının gerisine çekilerek bu Anlaşmaların şartlarına uymaları ve Süveyş Kanalı'nın yeniden seyrüsefere açılması için gerekli tedbirlerin alınması istenmektedir (13).

Genel Sekreter 3 Kasımda Genel Kurula verdiği bilgide, İngiliz ve Fransız hükûmetlerinin, Süveyş Kanalı bölgesinde çarpışma kesilmeden ve bu bölgenin barış ve güvenliğini korumak için buraya bir Birleşmiş

(10) Bakınız : İleride sh. 150.

(11) *Yearbook of the United Nations*, 1956, sh. 28.

(12) *Ibid.*, sh. 28 - 29.

(13) Resolution 997 (ES - I).

Milletler kuvveti gönderilmeden askerlerini geri çekmeyeceklerini bildirdiklerini söylemiştir (14).

Kuvvetin Kuruluşu :

Bu durum karşısında, Kanada Dışişleri Bakanı Lester Pearson 4 Kasımda Genel Kurula bir karar tasarısunarak « çatışmanın durdurulmasını gözlemek üzere, ilgili devletlerin tasvibi ile, bir « Birleşmiş Milletler Milletlerarası Olaganüstü Durum Kuvveti » nin kurulması için Genel Sekreterin yirmidört saat içinde bir plân sunması » nı teklif etmiş ve bu karar sureti Genel Kurul tarafından aynı gün kabul edilmiştir. (15) Aynı gün, Genel Sekreter kuvvetin kurulması konusundaki ilk raporunu da sunmuştur. (16) Genel Sekreter, bu raporunda, Filistindeki Birleşmiş Milletler Mütarekeyi Gözetleme Teşkilâtı Kumay Başkanı General E. L. M. Burns'ün kurulacak Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin Kumandanı yapılmasını ve Kumandana kuvvetin kurulması için gerekli elemanların temini konusunda yetki verilmesini tavsiye etmektedir. Bu rapor Genel Kurul tarafından 5 Kasımda onaylanmıştır (17).

İşaret etmek gerekir ki Genel Kurul Birleşmiş Milletler Olaganüstü Durum Kuvvetinin (UNEF) kuruluşu hakkında karar vermek için ateşin kesilmesini beklemeyi lüzumlu görmemiştir. Nitekim, ateşin kesilmesi ve kuvvetin kurulması ayrı ayrı kararlarda öngörülmektedir. (18) Bununla beraber, UNEF'in faaliyet gösterebilmesi için ateşin kesilmesi gerekmektedir (19). Mısır ateş kesilmesi hakkındaki 2 ve 4 Kasım tarihli Genel Kurul kararlarını derhal kabul etmiştir. Diğer taraftan, bu kararı kabul ettiklerini İsrail 5 Kasımda, İngiltere ve Fransa da 6 Kasımda bildirmişlerdir (20).

İngiltere, Fransa ve İsrail hükümetleri kayıtsız şartsız ateş kesmeyi kabul ettikten sonra, 6 Kasım'da, Genel Sekreter, Genel Kurula, kuvvetin kurulması ile ilgili ikinci ve son raporunu sunmuştur (21). Genel Sekre-

(14) *Yearbook of the United Nations*, 1956, sh. 28.

(15) Resolution 998 (ES - I).

(16) U. N. Doc., A/3289.

(17) Resolution 1000 (ES - I).

(18) Gerçekten, ateşin kesilmesi 997 ve 999, kuvvet kurulması da 998 sayılı kararlarda öngörülmektedir.

(19) Bakınız : ileride sh. 154.

(20) *Yearbook of the United Nations*, 1956, sh. 30.

(21) U. N. Doc., A/3302 ve Add. 1 - 30. Süveyş olayında Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin kurulması ile ilgili, Genel Kurul kararları da dahil olmak üzere, bütün önemli vesikalar için bakınız : E. Lauterpacht,

ter bu raporda kuvvetin görevleri, büyüklüğü, teşkilâtı, nerelerden temin edileceği ve malî veçhelerini izah ediyordu. Genel Kurul 7 Kasım'da Genel Sekreterin raporunu tasvip eden bir karar almıştır (22). Bu karar da, ayrıca, UNEF'e yapacakları askeri yardımı tespit etmek üzere Üye devletlerle müzakere etmesi için Genel Sekretere direktif verilmekte ve UNEF için, Genel Sekreterin başkanlığında, Brezilya, Kanada, Seylan, Kolombiya, Hindistan, Norveç ve Pakistan temsilcilerinden müteşekkil bir İstişari Komite kurulmaktaydı. Bu Komite, «Kuvvetin plânlanması ve faaliyetleri konusunda, Genel Kurul tarafından şimdiye kadar tespit edilmiş olan ve Kumandanlığın doğrudan doğruya yetkisi dışında kalan hususlarda» Genel Sekretere yardım edecektir. Genel Sekreter, Komite ile istişareden sonra, Kuvvetin görevini yapabilmesi için gerekli gördüğü bütün emirleri verebilecekti.

UNEF'in kuruluşu ile ilgili önemli bir nokta da, Genel Sekreter ile yardımcılara verilen geniş yetkililerdir. Genel Sekreter Genel Kurul kararlarından bazılarının uygulanıp uygulanmadığını denetleme ve bu hususta rapor vermekle, diğer bazı Genel Kurul kararlarını da icraî ve idarî tedbirler olarak uygulamakla görevlendirilmiştir. (23).

B. Kongo Meselesi :

Olaylar :

Belçika Kongosu bağımsızlığını 30 Haziran 1960 tarihinde kazanmıştır. Ancak bunun üzerinden bir hafta bile geçmeden Leopoldville civarında bulunan Kongo Güvenlik Kuvvetleri (*Force Publique*) başlarında Belçikalı subay istemediklerini ileri sürerek ayaklanmışlar ve bu ayaklanma, kısa zamanda, Avrupa aslından gelen kimselerin hayatını tehdit eden bir hareket olarak bütün Kongo'ya yayılmıştır. Bunun üzerine Belçika Hükûmeti, Kongo'da üslenmiş bulunan birliklerini Belçikadan gönderdiği yeni birliklerle takviye ederek, Avrupa aslından gelen kimselerin hayatını korumak için askeri tedbirler almıştır. Diğer yandan aynı günlerde Belçika'ya bağlılığı ile tanınan bir eyalet valisi olan Çombe de, Kongo'nun en zengin bölgesi Katanga'nın bağımsızlığını ilân etmiştir. Bütün bu olaylar biraraya gelince, Kongo Hükûmeti Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine 12 Temmuz 1960 da bir telgraf çekerek Belçika'nın Kongo ile imzaladığı 29 Haziran 1960 tarihli dostluk anlaşmasını ihlâl

The United Nations Emergency Force, Basic Documents, London : Stevens and Sons, 1960.

(22) Resolution 1001 (ES - I).

(23) Resolutions 998, 1000, 1001 (ES - I).

ederek Kongo'ya kuvvet yolladığını ve Katanga'yı Kongo'dan ayrılmaya teşvik ettiğini bildirmiş ve bu Belçika davranışı karşısında Birleşmiş Milletlerden askerî yardım istemiştir (24). Bir gün sonra yolladığı ikinci bir telgrafta Kongo Hükûmetinin bu yardımı (1) «Kongo'nun iç düzeninin yeniden kurulması için değil, Belçika'dan gönderilen kuvvetler tarafından tehdit edilen toprak bütünlüğünün korunması için» istendiği; (2) Yollanacak askerî yardımın «bazı radyoların yayınladığı gibi Amerika Birleşik Devletleri'nin değil, yalnız tarafsız devletlerin birliklerinden kurulması» gerektiği; (3) «Eğer bu yardım en kısa zamanda yollanmazsa Kongo Hükûmetinin Bandung Paktı devletlerinden yardım istemek zorunda kalacağı» belirtilmektedir (25).

Kuvvetin Kuruluşu :

Kongo Hükûmetinin bu talebi üzerine Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Andlaşmanın 99 uncu maddesi gereğince Güvenlik Meclisini toplantıya çağırmıştır. 13 Temmuz gecesi toplanan Güvenlik Meclisinde yaptığı konuşmada Kongo'da ulaşılması gereken esas amacın Kongo Güvenlik Kuvvetlerinin yeniden düzenlenmesi olduğunu, bunun için bir teknik yardım kurulunun kurulduğunu, (26) ancak bu düzenlemenin zaman gerektericeğini ve bu arada Kongo Hükûmetinin iç güvenliğini korumakta güçlük çekebileceğini söyleyerek Güvenlik Meclisinden, Kongo Hükûmetinin isteğine uygun olarak «Birleşmiş Milletler teknik yardımı ve bu Hükûmetin gayretleriyle millî güvenlik kuvvetlerinin iç düzeni yeniden kuracakları güne kadar Kongo'ya askerî yardım» yapılabilmesi için kendisine yetki verilmesini talep etmiştir. Diğer yandan, Kongo'da Belçika

(24) U. N. Doc., S/4382. Kongo olayı ve Birleşmiş Milletler Kongo Kuvvetinin kurulması ile ilgili bütün önemli vesikalar için bakınız : *Chronique de Politique Etrangère*, «La Crise Congolaise : 1 Janvier 1959-15 Aout 1960», Vol. XIII, No. 4 - 6 (Juillet - Novembre 1960).

(25) U. N. Doc., S/4382.

(26) Gerçekten, Kongo hükûmeti, Birleşmiş Milletlerden askerî yardım istemediği önce, çıkan ayaklanma sonunda Belçikalı subayların iş başından uzaklaştırılması üzerine idarecisz kalan Kongo Güvenlik Kuvvetlerinin yeniden düzenlenmesi için Birleşmiş Milletlerin Kongo'ya askerî uzmanlar göndermesini istemiş; bunun üzerine Genel Sekreter derhal Leopoldville'de devamlı bir temsilcinin başkanlığı altında bir Teknik Yardım Bürosu kurmuştur. Bu büronun görevi, Kongo Güvenlik Kuvvetlerini yeniden düzenlemek kadar, bu ülkede idarî kadroları elinde bulunduran Belçikalıların da Kongodan ayrılmaya başlamaları üzerine beliren diğer idarî güçlüklerin çözülmesine de yardım etmektir. Bakınız : *Keesing's Contemporary Archives*, Vol. XII (1959 - 1960), sh. 17641.

birlikleri bulunmasının dünya barışını tehdit ettiğine işaret eden Genel Sekreter, bu yardım yapıldıktan sonra Belçika Hükûmetinin birliklerini geri çekeceği ümidini de izhar etmiştir (27).

13 Temmuz tarihli Güvenlik Meclisi toplantısında Üyelerin hiç biri Kongo'ya bir Birleşmiş Milletler kuvveti yollanmasına karşı cephe almamış ve Genel Sekretere Kongo'ya askeri yardım yapılması için gerekli tedbirleri alması hususunda yetki verilmesini isteyen Tunus karar sureti sekiz müspet oyla kabul edilmiştir (28). Bu kararda (1) Belçika Hükûmeti Kongo'daki askerlerini geri çekmeye davet edilmekte; (2) Kongo Millî Güvenlik Kuvvetlerinin iç düzeni yeniden kuracak hale geleceklere güne kadar, Kongo Hükûmetine danışarak bu devlete «askerî yardım» yapmak için Genel Sekretere gerekli göreceği tedbirleri almak yetkisi verilmektedir.

Bu karar suretinin oylanmasında çekimser kalan İngiltere, Fransa ve Çin, Kongo'ya Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin yollanmasını istemedikleri için değil, karar suretinde Belçika kuvvetlerinin geri çekilmesini isteyen bir hüküm bulunduğu için çekimser kaldıklarını bildirmişlerdir. Gerçekten, bu devletlerin temsilcilerinin yaptıkları konuşmalara bakılırsa, Belçika kuvvetlerinin geri çekilmesi ancak Birleşmiş Milletler kuvvetleri Kongo'ya ulaştıktan sonra düşünülebilir. Diğer yandan aynı toplantıda Tunus teklifine Güvenlik Meclisinin «Belçikanın Kongo Cumhuriyetine karşı yaptığı silâhlı tecavüzü takbih» eden bir hüküm konulması ve Kongo'ya gönderilecek kuvvetin yalnız Birleşmiş Milletlerin Üyesi olan Afrika devletlerinden toplanması hususunun belirtilmesi yolundaki Sovyet teklifi de reddedilmiştir (29).

III. Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Hukukî Dayanağı

Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin hukukî dayanağı meselesini inceleyen iki hususun gözönünde tutulması gerekmektedir: Birincisi Birleşmiş Milletler anayasasının bir Birleşmiş Milletler kuvvetinin kurulması ile ilgili hükümleri, ikincisi de incelemekte olduğumuz Süveyş ve Kongo olaylarında kurulan kuvvetlerin hukukî dayanakları. Giriş kısmında da belirttiğimiz gibi biz bu etüdümüzde daha çok ikinci nokta üzerinde du-

(27) U. N. Doc., S/PV. 873, sh. 3 - 5.

(28) U. N. Doc., S/4383.

(29) U. N. Doc., S/PV. 873, sh. 41.

racak, birincisine yalnız ikinci nokta ile ilgili olduğu ölçüde temas edeceğiz.

Yukarıda belirttiğimiz gibi Süveys olayında Güvenlik Meclisi, 31 Ekim 1956 da, Genel Kurulun 3 Kasım 1950 tarihli «Barış için Birleşme» kararı gereğince gerekli tavsiyelerde bulunmak üzere Kurulun olaganüstü bir toplantıya çağırılmasını öngören bir karar almıştır. Güvenlik Meclisinin bu kararı «Barış için Birleşme» kararının A/A Bendi gereğince aldığını sanıyoruz. Gerçekten bu Bend gereğince «Barışa karşı bir tehdit mevcut olabilecek her halde, barışın bozulmasında veya bir tecavüz fiilinde ve devamlı Üyeleri arasında oybirliği sağlanamamış olmasından dolayı Güvenlik Meclisinin milletlerarası barış ve güvenliği sağlamak hususundaki esas görevini yerine getirmemesi halinde, barışın bozulması veya bir tecavüz fiili bahis konusu ise lüzumunda silâhli kuvvet kullanılması da dahil olmak üzere milletlerarası barış ve güvenliği korumak veya yeniden kurmak için alınacak müşterek ve uygun tedbirleri Üyelere tavsiye etmesi için Genel Kurul meseleyi derhal tetkik» edecektir. «Eğer o anda Genel Kurul toplantıda değilse bu yolda sunulacak talebi takip edecek yirmidört saat içinde olaganüstü olarak toplanabilecektir. Genel Kurul acele vuku bulacak bu nevi olaganüstü toplantıya Güvenlik Meclisinin herhangi yedi Üyesinin müspet oyu ile, yada Birleşmiş Milletler Üyelerinin çoğunluğunun kararı ile davet edilecektir.»

«Barış için Birleşme» kararının Andlaşma hükümleri gereğince alınmış bir karar olup olmadığı hususunun tartışılması, konumuzun dışında kalmaktadır. Şunu işaretleyelim ki Genel Kurul, bu karar gereğince, olaganüstü bir toplantı yaparak veto sebebiyle görevini yerine getiremeyen Güvenlik Meclisinde görüşülen bir meseleyi ele almak yetkisini haiz bulunmaktadır. Diğer taraftan, Genel Kurul tarafından Süveys meselesinde kullanılan yetkilerin asıl kaynağını bu kararda değil, Andlaşmanın metninde aramak lâzımdır. Andlaşmanın 24 üncü maddesinde milletlerarası barış ve güvenliğin korunmasında «başlıca» sorumlu organın Güvenlik Meclisi olduğu belirtildiği halde, bu ifadenin muhtelif mefhumundan Güvenlik Meclisinin *yegâne* sorumlu organ olmadığı manası çıkmaktadır. Diğer taraftan, Andlaşmanın 10 uncu maddesine göre Genel Kurul Andlaşma çerçevesi içine giren hertürlü meseleyi görüşebilmekte, Üye devletlere ve/veya Güvenlik Meclisine «tavsiyeler» de bulunabilmektedir. Bundan başka 11 inci maddenin ikinci fıkrası Genel Kurulun milletlerarası barış ve güvenliğin korunması ile ilgili yetkileri hakkında daha sarıh hükümler ihtiva etmektedir. Gerçekten, bu fıkra gereğince, Genel Kurul «kendisine sunulan ve milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasını ilgilendiren her türlü meseleyi» görüşebilmekte ve gerekli «tavsiyeler» de bulunabilmektedir. Ancak bu noktayı işaret etmek gerekir :

Güvenlik Meclisi Andlaşmanın VII inci Bölümüne giren konularda yani «barışın tehdidi, bozulması ve saldırma fiili halinde» Andlaşmanın 25 inci maddesinde de öngörüldüğü gibi, bütün Üye devletler için bağlayıcı kararlar alabilmektedir. Buna karşılık Genel Kurulun kararları, 10 uncu ve 11 (2) inci maddelerde de belirtildiği gibi, «tavsiye» den öteye gidememektedir.

UNEF (30) Genel Kurulun tâlî bir organı olarak kurulmuştur (31). Andlaşmanın 22 inci maddesine göre «Genel Kurul görevlerinin yapılması için gerekli gördüğü tâli uzuvları vücuda getirmek» yetkisini haizdir. Ancak, bu madde hükümleri gereğince UNEF gibi bir kuvvetin kurulmasının mümkün olup olmadığı tartışma konusu olabilir. Bu madde hükümlerinin, Genel Kurula görevlerini yerine getirebilmesi için, daha çok «komite» veya «komisyon» lar kurmak yetkisi verdiği düşünülebilir. Diğer taraftan, Genel Kurul meselâ bir mütarekenin gözetimi veya buna benzer diğer kararlarının icrası için arabulucu tâyin, yada komisyonlar teşkil edebilir. Bu şekilde kurulan tâli organların görevlerini yerine getirebilmeleri için bazan ilâve personele ihtiyaç duyulmakta, bu çeşit ilâve personelin büyüklüğü de duruma göre değişmektedir. Ayrıca, bu personelin korunması için muhafız kullanmak da gerekebilir. Görülüyor ki, bazı hallerde, 22 inci madde gereğince teşkil edilecek tâli organı hudutsuz şekilde genişletmek durumu hasıl olmaktadır. Bu sebeple, UNEF'in Genel Kurulun bir talî organı olarak kurulmasının Andlaşmanın 22 inci maddesine uygun düştüğü söylenmiştir (32).

Diğer taraftan, Kongo meselesinde Birleşmiş Milletler Kuvvetleri, Genel Kurul tarafından değil, Güvenlik Meclisi tarafından kurulmuştur. Güvenlik Meclisinin bu Kuvveti Andlaşmanın hangi hükümleri gereğince kurduğu konusunda herhangi bir açıklamaya tesadüf edilmemiştir. Şunu belirtmek gerekir ki, Andlaşmanın 29 uncu maddesi gereğince, Genel Kurul gibi Güvenlik Meclisi de görevlerini yapabilmek için gerekli gördüğü tâlî uzuvları vücuda getirebilmektedir. Bu bakımdan, Güvenlik Meclisinin Birleşmiş Milletler Kongo Kuvvetini kurarken bu madde hükümleri gereğince hareket ettiği söylenebilir (33).

(30) UNEF deyimi, yalnız Süveyşe gönderilen Birleşmiş Milletler Kuvvetleri için kullanılmaktadır. Kongoya gönderilenler için de, Birleşmiş Milletler Kongo Kuvveti deyimini kullanacağız.

(31) Regulations for the UNEF, 20 Şubat 1957, ST/SGB/UNEF/1, Paragraf 6 ve Mısır Hükûmetiyle Birleşmiş Milletler arasında teati edilen mektuplar (U. N. Doc., A/3526).

(32) Bakınız : Louis B. Sohn, *op. cit.*, sh. 234

(33) Sohn, Güvenlik Meclisinin Andlaşmanın VII nci Bölümü hükümleri

Genel Kurulun yetkilerinin «tavsiye» den ileri gidemeyeceğini yukarıda belirtmiştik. Bu bakımdan Genel Kurulun Süveyş olayında kurduğu UNEF'i, Mısır'ın tasvib olamadan bu devletin ülkesi içine sokmak yetkisi olamazdı. Böyle bir tasvibi alması hem Anlaşma hükümlerine, hemde devletler hukukunun diğer kurallarına göre zaruridir. Gerçekten bu husus Gene'l Sekreter tarafından Genel Kurula sunulan raporlarda da belirtilmiştir (34). UNEF'in Mısır'daki varlığı ve faaliyetleri hakkında bilgi ihtiva eden *Aide-mémoire* bu bakımdan önem arz etmektedir (35). Mısır Hükûmeti kuvvetin gönderilmesini tasvip etmeden önce bazı hususlarda Birleşmiş Milletlerle mutabakata varılmasını ısrarla istemiştir. Böyle bir anlaşmaya varılması Birleşmiş Milletler Teşkilâtı bakımından da ayrı bir önem taşımaktadır. Birleşmiş Milletlerin kuvveti kabul edecek devletçe alınacak tek taraflı tedbirle dolayısıyla hem idari bakımdan, hemde kuvvet katkısında bulunan devletler nezdinde müşkül duruma düşmemek için böyle bir anlaşmaya varılmasını istemesi tabiidir. Mısır Hükûmeti «egemen haklarını» kullanırken Kuvvetin mevcudiyeti bakımından «iyi niyetle» hareket edeceğini ilân etmiş, buna mukabil Birleşmiş Milletler de aynı şekilde hareket etmeyi kabul etmiştir (36). Bu duruma göre, taraflardan biri Kuvvetin geri çekilmesini ister, yanda böyle bir teşebbüse girişirse ve diğer taraf bunun «iyi niyet» le yapılmadığı kanaatinde olursa, tarafların görüşlerini telif etmeleri gerekecektir (37).

Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Kongo'ya gönderilmesi Süveyş'te olduğundan farklı bir şekilde cereyan etmiştir. Süveyş olayında kuvvet gönderilmesi Birleşmiş Milletler tarafından teklif edildiği halde Kongo olayında böyle bir kuvvetin gönderilmesi isteği bu kuvveti kabul eden devletten, yani Kongo Hükûmetinden gelmiştir. Bu bakımdan Kongo'ya Kuvvet gönderilmesi kararının Genel Kurul veya Güvenlik Meclisi tarafından alınmış olmasının özel bir önemi yoktur. Başka bir deyişle, Süveyş olayında Genel Kurulun yalnız «tavsiye» yetkisine sahip olmasının doğurduğu meseleler Kongo olayında ortaya çıkmamıştır. Çünkü Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin ülkesine gönderilmesini isteyen Kongo, böyle

gereğince olağanüstü bir kuvvet kurabileceğini ileri sürmektedir. Bakınız : *Ibid.*, sh. 229 - 231.

(34) U. N. Doc., A/3302, 6 Kasım 1956, Paragraf 9 ve A/3943, 9 Ekim 1958, Paragraf 15.

(35) UNEF'in Mısırdaki varlığı ve çalışmaları konusundaki bu *aide - mémoire* için bakınız : U. N. Doc., A/3375, 20 Kasım 1956, Annex.

(36) U. N. Doc., A/3943, 9 Ekim 1958, Paragraf 156 ve 157.

(37) Leland M. Goodrich and Gabriella E. Rosner, «The United Nations Emergency Force», *International Organization*, Vol. XI (1957), sh. 418.

bir talepte bulunmuş olmakla bu Kuvvetleri kabul edeceğine dair *tasvirlini* de önceden vermiş olmaktadır. Diğer taraftan, Birleşmiş Milletler ile Kongo arasında, yukarıda sözü geçen UNEF ile ilgili *Aide-mémoire*'in benzeri hükümleri ihtiva eden bir anlaşma yapılmış ve bu anlaşmada da Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Kongo'daki varlığı ve faaliyetlerinde tarafların «iyi niyetle» hareket edecekleri öngörülmüştür (38).

IV. Kuvvetin Görevleri ve Yetkileri

Genel Sekreter UNEF hakkında Genel Kurula sunduğu ikinci raporda, Genel Kurul kararları muvacehesinde Kuvvetin görev ve yetkilerinin ne olabileceği hakkında izahat vermektedir. Genel Sekreter, bu raporunda, «Kuvvetin çatışmanın durdurulması ve [yabancı] kuvvetlerin çekilmesini temin maksadıyla teşkili ile [yabancı] kuvvetleri çekilmeye zorlamak maksadıyla teşkili arasında bariz fark» olduğunu belirtmektedir. Kuvvet «askeri mahiyette olmakla beraber, askeri gayeler gütmemektedir.» Aynı şekilde, Kuvvet «bir gözetleme heyetinden fazla bir kuvvet de değildir.» (93) Böylece daha başından UNEF'in, Kuzey Kore kuvvetlerinin tecavüzünü önlemek maksadıyla Güvenlik Meclisinin 25 ve 27 Haziran ve 7 Temmuz 1950 tarihli kararlarıyla teşkil edilen Birleşmiş Milletler kuvvetinden farklı bir kuvvet olarak düşünüldüğü görülmektedir. UNEF görevleri bakımından daha fazla, Filistin Mütareke Anlaşmasının uygulanması maksadıyla Güvenlik Meclisi tarafından teşkil edilen Mütarekeyi Gözetleme Teşkilâtına (*United Nations Truce Supervision Organization*) benzemektedir.

Diğer taraftan, Kongo'ya gönderilen Birleşmiş Milletler Kuvvetinin görevi, Güvenlik Meclisinin 13 Temmuz 1960 tarihli kararında da belirtildiği gibi, Kongo Millî Güvenlik Kuvvetlerinin iç düzeni kuracak hale gelecekleri güne kadar, bu düzenin temini için Kongo Hükûmetine yardım etmektir. Genel Sekreter Güvenlik Meclisine sunduğu 18 Temmuz 1960 tarihli raporda, Güvenlik Meclisinin bu kararına dayanarak, Kongo'daki kuvvetin görevini «düzenin kurulması ve insan hayatının korunması» olarak kabul ettiğini belirtmektedir (40). Görülüyor ki Kongo için kurulan Birleşmiş Milletler Kuvvetinin görevi, Kore harekâtı için kurulan Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinkinden çok UNEF'in görevlerine benzemektedir. Bilindiği gibi Kore meselesinde Birleşmiş Milletler Kuvveti-

(38) U. N. Doc., S/4389, 18 Temmuz 1960, Add. 5.

(39) U. N. Doc., A/3302, 6 Kasım 1956, Paragraf 10 ve 12.

(40) U. N. Doc., S/4383, 13 Temmuz 1960.

nin görevi «mütecavize» karşı *zorlama tedbirleri* almak idi. Halbuki Süveyş ve Kongo olaylarında kurulan Birleşmiş Milletler kuvvetlerine daha çok *düzenleyici ve önleyici* bir görev verilmiştir.

Süveyş meselesinde, Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Mısır'a getirilince, bir taraftan Mısır ile İngiliz - Fransız, diğer taraftan Mısır ile İsrail kuvvetleri arasında tampon bölgelere yerleştirilmişlerdir. İşgal kuvvetleri geri çekildikçe UNEF önce boşalan bölgeleri işgal etmiş, sonra bu bölgeleri Mısır makamlarına devretmiştir. UNEF geri çekilmeleri çabuklaştırmak için kullanılmamıştır, sadece geri çekilen kuvvetleri takip ederek boşalan bölgeleri işgal etmiştir. Kongo meselesine gelince; 13 Temmuz tarihli Güvenlik Meclisi kararında Kongo'ya yalnız bir Birleşmiş Milletler Kuvveti yollanması değil, aynı zamanda Belçika Birliklerinin geri çekilmesi de öngörülmüyordu. Nitekim, Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Kongo'ya ulaştıkça Belçika Birlikleri yerlerini bunlara bırakarak üslerine dönmüşlerdir. Fakat, Süveyş'teki durumdan farklı olarak Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Belçikalılardan teslim aldıkları bölgeleri Kongo makamlarına devretmemişler, Güvenlik Meclisinin kararına uygun olarak, düzen ve güvenliği sağlamak için ellerinde tutmuşlardır. Bu durum, olaylar geliştikçe Kongo'daki Birleşmiş Milletler Kuvvetlerini bazı güçlüklerle karşılaştırmıştır.

Süveyş olayında İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin Mısır'dan çekilmesi kısa zamanda son bulmakla beraber İsrail kuvvetleri çok daha ağır bir tempoyla çekilmişlerdir. İsrail, kuvvetlerini geri çektikten sonra Mısır'ın kendisine karşı düşmanca hareketlerde bulunmayacağı ve Tiran Boğazı ile Akabe Körfezinde seyrüsefere mani olmayacağı hususunda teminat istiyordu. İsrail Hükûmeti taraflar arasında bu hususta bir anlaşmaya varıncaya kadar bu teminatın UNEF tarafından sağlanmasını istemekteydi (41). İsrail'in bu talebi Genel Sekreter tarafından kabul edilmemiştir. Genel Sekreter, Genel Kurula sunduğu bir raporda Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin devletler hukuku gereğince hareket etmesi gerektiğini, Andlaşma hükümleri hilâfına girilen askeri tedbirler sonunda vuku bulacak değişiklikleri Birleşmiş Milletlerin affedemeyeceğini, Andlaşmanın VII nci Bölümü hükümleri dışında Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin bir ülkede kullanılabilmesi için ülke devletinin tasvibinin gerektiği, bu şekilde kullanılan kuvvetlerin tarafsız hareket etmesi, yani tarafların kendi arzuları hilâfına ve diğer tarafın lehine herhangi bir çözüme mecbur etmemesi gerektiği belirtilmektedir (42). Genel Kurul 2 Şubat 1957 de kabul

(41) Leland M. Goordich and Gabriella E. Rosner, *op. cit.*, sh. 420 - 421.

(42) U. N. Doc., A/3512, 24 Ocak 1957.

ettiği iki kararda İsrail'in ordusunu gecikmeden geri çekmesini ve tarafların Mütareke Anlaşması hükümlerini iyi niyetle yerine getirmesini öngörmektedir (43). Genel Kurulun 1125 (XI) sayılı kararında, ayrıca, İsrail kuvvetlerinin Şarm el - Şeyh ve Gaza bölgelerinden tamamen çekilmesi ve Mütareke Anlaşması hükümlerinin titizlikle yerine getirilebilmesi için, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Mısır - İsrail Mütareke Hattına yerleştirilmesi gerektiği de belirtilmektedir.

Ancak, İsrail Hükûmeti tamamen çekilmek için gerekli teminatın bulunmadığı ve Mütareke Anlaşmasının yürürlükte sayılamıyacağı üzerinde ısrar ederek, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Mütareke Hattının kendi tarafındaki kısmına girmesine müsaade etmemiştir. Bununla beraber, sonunda, özellikle Amerika Birleşik Devletlerinin baskısı üzerine İsrail Hükûmeti kuvvetlerinin geri çekilmesi hususundaki görüşünü değiştirmek mecburiyetinde kalmıştır. İsrail kuvvetleri 7 ve 8 Mart tarihlerinde Gaza ve Şarm el - Şeyh bölgelerinden tamamen çekilmişlerdir. İsrail kuvvetleri çekildikten sonra UNEF Gaza bölgesine girerek burada nizamın tesisi ve Mütareke Hattının ihlâl edilmesini önlemek görevini üzerine almıştır. Bu bölgede faaliyette bulunan Birleşmiş Milletler Barışı Gözetleme Teşkilâtı da UNEF'in kontrolü altına konulmuştur (44).

Mısır meselesinde UNEF'in başarısının bir dereceye kadar durumun arzettiği özellikten ileri geldiği söylenebilir. Bu meselede UNEF, tarafsız üçüncü bir kuvvet olarak muhasım iki kuvvetin arasına girmiştir. Kongo meselesinde çözüm bu kadar basit olmamıştır. Çünkü Kongo'ya gönderilen Birleşmiş Milletler kuvveti, Belçikalıların üslerine dönmesinden ve güvenliğin sağlanmasından sonra, iki önemli iç mesele karşısında kalmıştır. Bunların birincisi bu Kuvvetin Kongo'dan ayrıldığını ilân eden Katanga eyaletine de girip giremeyeceği, ikincisi de Başbakan Lumumba'nın Cumhurbaşkanı Kasavubu tarafından işbaşından uzaklaştırılması üzerine Eylül ayında çıkan iktidar çekişmesidir.

Katanga kendi topraklarında bulunan Belçika kuvvetlerinin üslerine çekilmesini istemediği gibi Kongo'ya ulaşan Birleşmiş Milletler Kuvvetlerini de sınırlarından içeri sokmayacağını bildirmiştir. Buna karşılık Genel Sekreter, Kongo Devletinin Birleşmiş Milletlere kabulü için müracaat ettiği sırada olduğu şekliyle bir bütün olarak kabul edilmesini gerektiğini ileri sürmüştü, Katanga'nın bu devlet ülkesinin bir parçası olarak kabul edilerek Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin, Katanga da dahil, bütün Kon-

(43) Resolutions 1124 ve 1125 (XI).

(44) Leland M. Goodrich and Gabriella E. Rosner, *op. cit.*, sh. 422.

go ülkesine girmesi için gerekli tedbirleri almıştır (45). Genel Sekreterin bu çalışmaları Güvenlik Meclisinin 22 Temmuz tarihli kararı ile tasvip edilmiştir (46). Ancak kendini Kongo'dan ayrı bir devlet sayan Katanga Hükûmeti Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin bu eyalet toprakları içine sokmamakta ısrar etmiş ve Genel Sekretere yolladığı bir mektupla, Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Katanga'ya girerse genel bir ayaklanma çıkacağını, bundan doğacak sorunun Teşkilâta ait olacağını bildirmiştir (47). Genel Sekreter Katanga makamlarına yolladığı cevabi mektupta Güvenlik Meclisinin 22 tarihli kararından bahsettikten sonra Birleşmiş Milletler Andlaşmasının 25 ve 49 uncu maddelerinin Teşkilât Üyelerini Güvenlik Meclisi kararlarını kabul etmek ve uygulamakla görevlendirdiğini, bu hükümlerin yalnız hükûmetleri değil, hükûmet vasfını haiz olmayan makamları da öncelikle bağliyacığını belirtmiş ve Güvenlik Meclisi kararlarına karşı gelmenin müeyyideye bağlanmış olduğunu hatırlatmıştır. (48). Genel Sekreter bu davranışından Güvenlik Meclisini haberdar etmiş ve Meclis, 9 Ağustosta iki çekimser (Fransa ve İtalya) ve 9 müspet oyla aldığı bir kararla, Belçika Hükûmetini Katanga'daki askerlerini de geri çekmeye davet ettiği gibi, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Katanga'ya girmesini Güvenlik Meclisi kararlarının gerçekleştirilmesi için gerekli olduğunu bildirerek, Genel Sekretere bu yoldaki çalışmalarını devam yetkisi vermiştir (49). Genel Sekreter ile Katanga makamları arasında yapılan görüşmeler sonunda ilk Birleşmiş Milletler Kuvvetleri 12 Ağustosta Katanga'ya girmiştir.

Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Katanga'ya girdikten sonra Kongo ile ilgili bazı iç meseleler, yani Kongo - Katanga ayrılığı meselesi ile karşı karşıya kalmıştır. Kongo Hükûmeti, 13 Temmuz tarihli Güvenlik Meclisi kararının Genel Sekreteri «Kongo Hükûmetine askeri yardım» yapmakla görevlendirdiğini ve bu yardımın Kongo Hükûmetine «danışarak» yapılacağını tasrih ettiğini belirterek Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Kongo Hükûmetinin «hizmetinde» olduğunu ileri sürmüş ve asî Katanga liderlerinin Birleşmiş Milletler Kuvvetleri tarafından tevkifini istemiştir (50). Buna karşılık, Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Kongo Hükûmetinin «hizmetinde» olmakla beraber «emrinde» bulunmadığını, bu Kuvvetleri kendi şahsında Güvenlik Meclisinin emri altında olduğunu bildirerek Kongo Başbakanının isteğini kabul etmemiştir.

(45) U. N. Doc., S/PV. 877, sh. 4.

(46) U. N. Doc., S/4405.

(47) U. N. Doc., S/4417, 6 Ağustos 1960, Paragraf 6.

(48) *Ibid.*

(49) U. N. Doc., S/4424 ve S/4426.

(50) U. N. Doc., S/4417, 6 Ağustos 1960, Add. 7.

Genel Sekretere göre Kongo Hükûmeti ile Katanga liderleri arasındaki anlaşmazlık bir iç meseledir ve Güvenlik Meclisinin 8 Ağustos tarihli kararında belirtildiği gibi Birleşmiş Milletler Kuvvetler iç meselelere karışmayacaktır (51).

Andlaşmanın 2 nci maddesinin 7 nci fıkrası, Süveyş ve Kongo olaylarında Birleşmiş Milletler tarafından kurulan kuvvetlerin devletin özü itibariyle milli yetkisine giren meselelere müdahale için kullanılmasına manidir. Aynı fıkraya göre, Birleşmiş Milletler yalnız «barışın tehdidi, bozulması ve saldırma fiili halinde» (VII nci Bölüm) Üyelerin iç işlerine karışabilmektedir. Oysa, incelemekte olduğumuz olaylarda VII nci Bölüm hükümleri uygulanmamıştır. Gerçekten, daha önce de belirttiğimiz gibi, gerek Süveyş, gerek Kongo olayında Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin kurulması ve kullanılması Andlaşmanın bu Bölümü hükümleri gereğince olmamıştır. Bu bakımdan, Kongo olayında Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin devletin iç işlerine karışması ilk bakışta Andlaşmanın sarîh hükümlerine aykırı görülebilir. Ancak, Kongo devletini Birleşmiş Milletlerde temsil eden Hükûmetin sarîh talebi üzerine *iç düzeni sağlamak* amacıyla Kongoda bulunan Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin bu devletin iç işlerine karışmasına mani herhangi bir hususun bulunup bulunmadığı uzun hukuki ve siyasi yorumlara yol açabilir. Bu mesele bir taraftan Andlaşmanın yorumu, diğer taraftan da Kongodaki siyasî durumu ve bu durum karşısında Birleşmiş Milletler Teşkilâtının takip edeceği politika ile ilgilidir. Birleşmiş Milletlerin Kongo işlerine karışmasına hukukî bakımdan bir engel bulunmadığını düşünüyoruz. Çünkü kuvvetler Kongoya zaten *iç düzeni sağlamak* için Kongo hükûmetine yardım etmek üzere gönderilmişti. Diğer taraftan böyle bir müdahalenin siyasî bakımdan yerinde olup olmayacağı meselesinin tartışılması ise nazari olmaksızın ileri gidemez. Bu mesele, bu konuda karar verecek Birleşmiş Milletler organındaki devletlerin tutumuna bağlıdır (52).

Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin görev ve yetkileri ile ilgili son bir noktaya daha temas etmek istiyoruz : Kuvvetler yalnız meşru müdafaa

(51) *Ibid.*

(52) Bu etüdün tamamlandığı sırada Kongo ile ilgili meseleler Birleşmiş Milletlerde henüz kesin bir hal çaresine bağlanmış değildi. Asya - Afrika devletlerinin büyük bir çoğunluğu ile Sovyet bloku Kongodaki Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Birleşmiş Milletlerden yardım isteyen Lumumba hükûmetine yardım etmesi gerektiğini ileri sürerken, Batılı devletler de bu iç karışıklık karşısında tarafsız kalan Genel Sekreterin tutumunu savunuyorlardı. Bu mesele, Lumumbanın öldürülmesi üzerine şimdi daha da karmaşık bir duruma girmiştir.

halinde zora başvurabilirler. Gerçekten, Genel Sekreter gerek Süveyş, gerek Kongo olaylarında Birleşmiş Milletler organlarına sunduğu raporlarda bu hususu açıkça belirtmiştir (53). Genel Sekreter «meşru müdafaa»nın tarifini verirken, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin faaliyetleri sırasında silâh kullanılmasına kendileri tarafından başlanılmıyacağını, ancak işgal ettikleri mevkiilerden uzaklaştırılmak için vaki olacak saldırılar da dahil olmak üzere, hertürlü silâhlı saldırıya karşı koymak yetkisini haiz olacaklarını belirtmektedir. Bu hareketin daima kuvveti kuran Birleşmiş Milletler organı tarafından alınan kararlar gereğince hareket eden Kumandanın emirlerine uygun olması lâzımdır.

V. Kuvvetlerin Teşkilâtı ve Yapısı

Süveyş olayında Genel Kurul Sekreterden bir kuvvet teşkil etmesini istediği zaman, Milletler Cemiyeti devrindeki Saar örneği dışında, Genel Sekreterin önünde tek bir yakın emsal bulunuyordu : Kore emsali.

Bilindiği gibi, Milletler Cemiyeti 1935 yılında Saar bölgesinde yapılan plebisitte kullanılmak üzere bir kuvvet kurmuştu. Kuvvet kurulması Cemiyet Meclisi tarafından mahalli polisin bu plebisit sırasında düzen ve güvenliği korumaya yetmiyeceği düşünülerek kararlaştırılmıştı. Meclisin teklifi Fransa ve Almanya tarafından da kabul edilmişti. Kurulan 3300 kişilik kuvvet 1500 İngiliz, 1300 İtalyan, 250 Hollandalı ve 250 İsveçli'den meydana gelmiş, piyade ve nakliye birlikleri ile yardımcı birlikler halinde teşkilâtlandırılmış ve zırhlı arabalarla teçhiz edilmişti. Plebisit nizam içinde cereyan etmiş ve Almanya lehine alınan sonuç altı hafta sonra yürülüğe konulmuştur (54). Ancak gerek kuvvetin yapısı ve görevleri, gerek yollandığı ülkenin hukukî statüsü bakımından Milletler Cemiyetinin bu denemesi Süveyş ve Kongo denemelerinden çok değişik özellikler taşımaktadır. Kore olayına gelince : Bu olayın özelliklerini yukarıda belirtmiştik. Gerek Saar, gerek Kore olaylarının özellikleri bunlarda elde edilen tecrübelerin Süveyş ve Kongo olaylarına tatbikine imkân vermemiştir. Buna karşılık Birleşmiş Milletler Kongo Kuvveti kurulurken UNEF'ten edinilen tecrübelerden geniş ölçüde faydalanılmıştır.

Kore olayında Birleşik Kumandanlık doğrudan doğruya Amerika Birleşik Devletleri tarafından teşkil edilmiş ve bu devletin emrine tabi

(53) U. N. Doc., A/3943, 9 Ekim 1958 ve S/4389, 18 Temmuz 1960.

(54) William R. Frye, *A United Nations Peace Force*, London : Stevens and Sons, 1957, sh. 51.

olmuştur. Süveyş ve Kongo olaylarında ise kuvvetler muhtelif devletlerin katkıları ile kurulmuş ve Birleşmiş Milletlerin emrine verilmişlerdir. Aynı şekilde, kuvvetin sevk ve idaresinde sorumlu şahıs da doğrudan doğruya Birleşmiş Milletler tarafından tâyin edilmiş ve ona karşı sorumlu tutulmuştur. Bu şahsın yetkileri de Birleşmiş Milletler tarafından tâyin ve tespit edilmiş ve kendisine, hiçbir devlete tabi olmadan bu yetkiler çerçevesinde hareket serbestisi verilmiştir (55).

Gerek UNEF, gerek Birleşmiş Milletler Kongo Kuvveti kurulurken Güvenlik Meclisinin devamlı üyesi olan devletlerle coğrafi veya diğer sebeplerle olayda özel menfaatleri olan devletlerden personel alınmaması esası benimsenmiştir (56).

Kuvvetin büyüklüğü ihtiyaçlara göre tespit edilmiştir. Faydalı olabilmeleri için, katkıda bulunacak devletlerin kendi kendine yeter büyüklükte birlikler göndermeleri gerekmiştir. Birlikler arasında büyüklük bakımından denge kurulması da gözönünde tutulan önemli bir husustur. Bunun için birliklerin yardımcı elemanları da ihtiva etmesine ve hacimlerinin arasındaki farkın yükün büyük bir kısmını yalnız bir devletin üzerine yükliyecek kadar olmamasına da dikkat edilmiştir (57).

Süveyş olayında, Genel Kurulun bu olayla ilgili ilk kararını takip eden iki ay içinde otuz Üye devlet askeri birlik katkısında bulunmayı teklif etmiştir. Tekliflerin çoğunu piyade birlikleri teşkil ediyordu. Kuvvet büyüklük bakımından azami haddine ulaştığı zaman 6000 subay ve eri kapsıyordu (58). Kısa bir denemeden sonra, birliklerin, bilhassa yar-

(55) U. N. Doc., A/3302, 6 Kasım 1956, Paragraf 4. Nitekim, Kongo Başbakan Yardımcısı Katangaya gidecek Birleşmiş Milletler birliklerinin yapısına karışmak istediği zaman, Genel Sekreter, Kongo hükûmetine Kuvvetle ilgili bütün hususların tesbitinin Genel Sekreter ile ona bağlı Kumandanın yetkisi içinde olduğunu bildirerek Kongo Hükûmetini işe karıştırmamıştır. Bakınız : U. N. Doc., S/4417, 6 Ağustos 1960, Add. 2.

(56) Süveyş için bakınız : Resolution 1000 (ES - I), 5 Kasım 1956 ve U. N. Doc., A/3943, 9 Ekim 1958, Paragraf 16. Kongo için de : U. N. Doc., S/4389, 18 Temmuz 1960.

(57) U. N. Doc., A/3943, 9 Ekim 1958, Paragraf 17.

(58) Bu kuvvet başlangıçta şu devletlerin gönderdiği askerî birliklerden teşekkül ediyordu : Brezilya, Kanada, Kolombiya, Danimarka, Finlandiya, Hindistan, Endonezya, Norveç, İsveç ve Yugoslavya. Finlandiya ve Endonezya tarafından gönderilen birlikler daha sonra geri çekildikleri için, Eylül 1958 de Kuvvet geri kalan diğer sekiz devletin gönderdiği birliklerden ibaret kalmıştır. Bakınız : *ibid*, paragraf 22.

dımcı birliklerin ve malzemenin çeşitli kaynaklardan temininin mahzurlu olduğu ortaya çıkmıştır. Değişik silâh ve malzemeye sahip olan, değişik gıdaya alışık ve farklı lisanlar konuşan küçük birlikleri koordine ve kontrol etmenin güçlükleri de katkıda bulunan devletlerin sayısının sınırlandırılmasını gerektirmiştir (59). Katkıda bulunan devletleri tespit ederken, Genel Sekreter, yardımcı birlikler de dahil olmak üzere bütün birlikler arasında bir denge kurmak, siyasi sebepler dolayısıyla siyasi temsili sağlamak, doğrudan doğruya ilgili tarafların, özellikle kuvvetin faaliyette bulunacağı Mısır'ın isteklerini gözönünde tutmak gibi birçok hususları dikkate almıştır. Kuvvet katkısında bulunacak bazı devletler için Mısır'a veto hakkının verilmesi teklif edilmiş ise de, Genel Sekreter Genel Kurulun 5 Kasım tarihli kararı muvacehesinde böyle bir yetkinin verilmemesi gerektiğini ileri sürmüştür. Genel Kurulun bu kararı gereğince, kuvvetin kurulması ve bünyesinin tespiti, kuvvetlerin Kumandanı ile istişareden sonra, Genel Sekreter tarafından yapılacaktır (60).

UNEF kurulurken ileri sürülen düşünceler Birleşmiş Milletler Kongo Kuvvetleri teşkil edilirken de Genel Sekreter tarafından aynen gözönünde tutulmuştur. Yani Kuvvete girecek birlikleri seçmek yetkisi Birleşmiş Milletlerde kalmakla beraber, Genel Sekreter, bu seçimi yaparken Kuvveti kabul edecek devletin görüşlerini önemli bir unsur olarak gözönünde tutmuştur. Genel Sekretere göre, eğer Kuvveti kabul edecek devlet şu, yada bu devletin birliklerinin Kuvvete katılmasına itiraz ederse, Teşkilât bu itirazı dikkate alacaktır. Ancak, Teşkilât itirazın yerinde olmadığına inanırsa kendi istediği gibi davranmakta serbest olacak ve bundan doğacak bütün anlaşmazlıkların hukuki olmaktan çok siyasi planda halli gerekecektir (61).

Kuvvetlerin teşekkülü meselesi, Kongo olayında Teşkilâtı büyük güçlüklerle karşı karşıya bırakmıştır. Bunun sebebi, Kuvvetin kuruluşu üzerinde çıkan hukuki bir anlaşmazlık değil, Kongo liderleri arasında beliren iktidar mücadelesidir. Gerçekten, Kongo'ya gönderilecek Birleşmiş Milletler Kuvvetini kurarken, Genel Sekreter, ilk iş olarak UNEF'e mensup bir İsveç birliğini Kongo'ya nakletmek için tedbirler aldığı gibi önce Kongo'nun kuzeyindeki Birleşmiş Milletler Üyesi Afrika devletlerinden, sonra da üç Avrupa, bir Asya ve bir Lâtin Amerika devletinden birlik yardımı istemiştir. Genel Sekretere göre, bu Kuvvetin daha çok Afrika devletlerinden toplanması bir bölge dayanışmasının tabii sonucudur. Ancak, bunun yanısıra, Birleşmiş Milletler tarafından girilen

(59) Ibid., Paragraf 22 - 23.

(60) Leland M. Goodrich and Gabriella E. Rosner, *op. cit.*, sh. 423.

(61) U. N. Doc., S/4389, 18 Temmuz 1960.

her hareket evrensel olmak gerektiğinden Afrika devletlerinden toplanacak birlikler, Birleşmiş Milletler Kuvvetine katılmak için gerekli vasıfları haiz diğer devletlerin birlikleir ile de genişletilmelidir (62). Nitekim, Kongo'ya gönderilen Birleşmiş Milletler Kuvveti geniş ölçüde Afrika devletlerinin birliklerinden kurulmuş ve buna iki Avrupa devletinin birlikleri de katılmıştır (63). Fakat Kongo'da iç olaylar geliştikçe Birleşmiş Milletler Kuvvetinin bu yapısı büyük güçlükler çıkarmıştır. Çünkü, Kongodaki düzensizlik bir Belçika - Kongo anlaşmazlığı olmaktan çıkıp Devlet Başkanı ile Başbakan arasında iktidar çekmesi halini alınca (64), Kongo'ya birlik yollayan Afrika devletleri çekişme karşısında siyasi birer durum almaya başlamışlar ve büyük bir çoğunlukla Başbakanın tarafını tutmuşlardır. Böyle olunca da, Başbakan Lumumba'nın tevkifinden sonra idareyi ele alan yeni liderler, açıkça Lumumba'nın tarafını tutan ve Birleşmiş Milletlerdeki Kongo görüşmeleri sırasında bu kuvvetlerin eski Başbakan tekrar işbaşında getirmesi için kullanılmasını istiyen Afrika devletlerinin birliklerinin Birleşmiş Milletler Kuvvetleri içinden çıkarılmasını istemiye başlamışlardır. Diğer yandan Lumumba'yı destekliyen Afrika devletleri de eğer Birleşmiş Milletler Kuvvetleri eski Başbakanı tekrar işbaşına getirmezse birliklerini geri çekeceklerini bildirmişlerdir. Hatta bunların içinde kuvvetlerini eski Başbakanın emrine vereceklerini söyleyenler bile vardır. Etüdün kaleme alındığı sırada, bu konuda kesin olarak belirmiş bir tatbikat yoktur. Ancak yorumcular eğer bu Afrika devletleri askerlerini geri çekerse Birleşmiş Milletler Kongo denemesinin başarısızlıkla sonuçlanacağı üzerinde mutabaktırlar.

Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin geri çekilmesi konusunu incelerken iki nokta üzerinde durmak gerekiyor : 1) Kabul eden devletin Kuvvetin geri çekilmesini istemesi ; 2) Kuvvete katkıda bulunan devletin birliklerini geri çekmek istemesi.

Süveyş olayında Kuvvetin ne zaman geri çekileceği hakkında rahat getiren herhangi bir belgeye raslanmamıştır. Yalnız, yukarıda sözü geçen *Aide - memoire*'da, Kuvvetlerin Mısır ülkesinde «görevi tamamlanuncaya kadar» kalacağı belirtilmektedir. Ancak, bu görevin ne zaman tamamlanmış sayılacağı tasrih edilmiş değildir. Diğer yandan, Mısır

(62) Ibid.

(63) Kongodaki Birleşmiş Milletler Kuvvetine birlik katkısında bulunan devletler şunlardır : Habesistan, Gana, Gine, Liberya, Mali, Fas, Sudan, Tunus, Birleşik Arap Cumhuriyeti, Endonezya, İrlanda ve İsveç. Bakınız : U. N. Doc., S/4417, 6 Ağustos 1960, Add. 10.

(64) Bu çekişme konusunda bilgi için bakınız : *Keesing's Contemporary Archives*, Vol. XII (1959 - 1960), sh. 17783 - 17785.

Dışişleri Bakanı 27 Kasım 1956 da Genel Kurulda yaptığı bir konuşmada UNEF'in Mısır tarafından talep edildiği zaman ülkeyi terketmesi gerektiğini söylemiştir (65). Mısır Hükûmeti ile Birleşmiş Milletler arasında UNEF ile ilgili olarak yapılan anlaşmaların hiç birinde bu konuda sarahat bulunmadığına göre Mısır Hükûmetinin tek taraflı bir tasarruf ile Kuvvetlerin geri çekilmesini istiyemeyeceği ileri sürülmüştür (66). Biz bu konuda değiliz. UNEF'in görevini nezaman *tamamlamış* sayılacağı hususunda Birleşmiş Milletlerle Mısır arasında hukukî bir anlaşmazlık çıktığı takdirde, bunun ne şekilde halledeceği hakkında, iki taraf arasında yapılan Kuvvetlerin Statüsü Anlaşmasında sarahat bulunmaktadır. Bu konuda çıkan hukuki anlaşmazlık sözü geçen Anlaşmanın hükümleri gereğince halledilecektir. Bu meseleye Kuvvetlerin Hukukî Statüsü konusunu ele aldığımız zaman temas edeceğiz. Diğer yandan, Mısır Hükûmetinin arzusu hilâfına UNEF'in Mısır ülkesinde kalmasının siyasi bakımdan da güç, hatta imkânsız olacağı açıktır. Aksi takdirde, bir uyuşmazlığın çözülmesi için kurulmuş ve gönderilmiş bir kuvvet olan UNEF çözümü aynı derecede güç yeni uyuşmazlıklara yol açacaktır.

Kongo olayında ise bu mesele halledilmiş görülmektedir. Gerçekten, Güvenlik Meclisinin 13 Temmuz tarihli kararında, Kongo'ya gönderilecek Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Kongo Millî Güvenlik Kuvvetlerinin iç düzeni yeniden kuracak hale gelecekleri güne kadar bu ülkede kalacakları belirtilmektedir. Gene aynı karara göre, bu hususta karar verecek makam da bizzat Kongo Hükûmetidir. Bu bakımdan, Kongo'da bu konuda herhangi bir güçlük karşılaşılabileceğini sanmıyoruz. Yalnız, Kongo'da iç sebepler dolayısıyla, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin geri çekilmesini talep edecek meşru hükümetin tâyini güçlükler çıkarabilir.

Kuvvet katkısında bulunan devletlerin birliklerini geri çekmek istemesi meselesine gelince; Süveyş olayında Birleşmiş Milletlerle kuvvet katkısında bulunan devletler arasında, kuvvetin mevcudiyetini gereken durumun ortadan kalkması halleri dışında, katkıda bulunan devletlerin kuvvetlerini «makul bir süre önce haber vermeden» geri çekemeyecekleri hususunda mutabakata varılmıştır (67). Bu olayda katkıda bulunan devletlerden hiç biri kuvvetlerini geri çekmek teşebbüsüne girişmemişlerdir. Buna karşılık, Kongo olayında, kuvvet katkısında bulunan bazı devletler siyasi sebeplerle kuvvetlerini geri çekeceklerini bildirmişlerse de (68)

(65) General Assembly, *Official Records*, Eleventh Session, Plenary Meetings, sh. 348.

(66) Louis B. Sohn, *op. cit.*, sh. 239 - 240.

(67) U. N. Doc., A/3943, 9 Ekim 1958, Annex I, Paragraf 8.

(68) Kongodaki birliklerini geri çekeceklerini bildiren devletler şunlardır :

etüdün kaleme alındığı güne kadar, herhangi bir devletin kuvvetlerini geriye çekmiş olduğu konusunda bir bilgiye raslanmamıştır.

VI. Kuvvetlerin Hukuki Statüsü

Birleşmiş Milletler Kongo Kuvvetlerinin hukuki statüsü hakkında herhangi bir bilgi elde edilememiştir. Bu konuda bilgi ihtiva edecek Birleşmiş Milletler vesikaları henüz elimize ulaşmış değildir. Bu bakımdan, bu bölümde vereceğimiz bütün bilgi yalnız UNEF ile ilgili olacaktır. Bununla beraber, bir taraftan Birleşmiş Milletlerle Kuvveti kabul eden devlet, diğer taraftan Birleşmiş Milletlerle kuvvet katkısında bulunan devletler arasında yapılan kuvvetlerin hukuki statüsü ile ilgili anlaşmaların her olayda benzer mahiyette olacağını tahmin ediyoruz.

Milletlerarası bir organ tarafından daha önce UNEF'e benzer milletlerarası bir kuvvet kurulmadığı için UNEF'in karşılaşılabileceği hukuki meseleler konusunda bir emsal bulunmamaktadır. UNEF'in hukuki statüsünü tespit için bir taraftan Birleşmiş Milletler adına Genel Sekreter, diğer taraftan da ilgili devletler arasında mektup teatisi suretiyle bir çok iki - taraflı anlaşmalar yapılmıştır. Bu anlaşmalar tasdik edilmemekle beraber bağlayıcı addedilmişlerdir.

Mısırda faaliyet gösterecek olan UNEF'in bu faaliyetleri sırasındaki hukukî statüsünü tesbit etmek üzere, 8 Şubat 1957 de, Genel Sekreterle Mısır hükûmeti arasında mektup teatisi suretiyle bir Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması yapılmıştır (69). İlk UNEF birlikleri Mısır'a gelir gelmez yürürlüğe girmiş olan bu anlaşma birlikler Mısır'ı terkedinceye kadar yürürlükte kalacaktır. Genel Kurul, Genel Sekreterin bu anlaşmayı da ihtiva eden raporunu 22 Şubat 1957 de onaylamıştır (70). Anlaşmanın 23 üncü paragrafında, UNEF'in Genel Kurulun tâli bir organı olarak kurulduğu öngörülmektedir. Genel Kurulan tâli bir organı olarak UNEF Birleşmiş Milletler İmtiyaz ve Muafiyetleri Sözleşmesinin hükümlerinden faydalanmaktadır. Mısır bu Sözleşmeye 17 Eylül 1948 de katılmıştı. Birleşmiş Milletler Andlaşmasınının 105 inci maddesinde «Teşkilâtın memurlarının Teşkilât ile ilgili görevlerini tam bağımsızlık içinde yapabilmek için gerekli imtiyaz ve masuniyetlerden» faydalanacakları belirtilmekle beraber UNEF personelinin görevlerini serbestçe yapabilmeleri için bir takım özel imtiyaz ve muafiyetlere de ihtiyaç duyulmuştur.

Gana, Gine, Mali, Fas ve Birleşik Arap Cumhuriyeti. Bakınız : **The New York Times**, January 6, 1961.

(69) U. N. Doc., A/3526.

(70) Resolution 1126 (XI).

UNEF'in Statüsü Anlaşmasına göre «Kuvvet mensupları tarafından Mısır'da işlenecek cezai kaza yetkisi içine giren hertürlü suç» birlik gönderen devletin münhasır yetkisi altına bırakılmıştır (paragraf 11). Bu hüküm kuvveti gönderen devlete, NATO Kuvvetler Statüsü Anlaşmalarının VII nci maddesi hükümlerine nazaran daha geniş yetkiler tanımaktadır. Hukukî kaza yetkisi bakımından ise, UNEF mensupları, «resmî görevleri ile ilgili hertürlü meselede» Mısır mahkemelerinin yetkisi dışında bırakılmışlardır. Resmî görevi ile ilgili bir meseleden dolayı Kuvvet mensuplarından biri ile bir Mısır vatandaşı, yada Mısır Hükûmeti arasında çıkan ihtilâflarda, bu maksatla kurulmuş özel bir Komisyon tarafından karara bağlanacaktır (paragraf 12). Bu özel Komisyon şu şekilde kurulacaktır: bir üye Genel Sekreter tarafından, bir üye Mısır Hükûmeti tarafından, başkan da Genel Sekreter ile Mısır Hükûmeti tarafından beraberce tâyin edilecektir. Genel Sekreter ile Mısır Hükûmeti arasında böyle bir anlaşmaya varılamazsa, taraflardan biri, Milletlerarası Adalet Divanı başkanından bu tâyini yapması talebinde bulunabilecektir (paragraf 38 b).

Mahiyeti yukarıda belirtilen (paragraf 38 b) anlaşmazlıklar dışında, Birleşmiş Milletlerle Mısır arasında Kuvvetlerin Statüsü Anlaşmasının tefsiri ve tatbiki ile ilgili çıkacak bütün anlaşmazlıklar, müzakere, yada diğer bir çözüm yolu ile halledilemediği takdirde, üç kişilik bir Hakem Mahkemesine havale edilecektir. Bu mahkeme yukarıda sözü geçen Komisyonun kurulmasında takip edilen usul ile teşkil edilecek ve başkanla diğer bir üyenin tâyini üzerine kurulmuş sayılacaktır. Mahkeme nisabı iki üyedir; kararların alınabilmesi için de iki üyenin müspet oyu kâfi gelecektir (paragraf 40).

Kuvvetlerin Statüsü Anlaşmasına göre, UNEF'in görevlerini yapabilmesi için karargâh ve kamp yeri olarak kullanacağı mahaller Kumandan ile Mısır Hükûmeti arasında birlikte kararlaştırılacaktır. Bu mahaller Mısır ülkesinin bir parçası olarak kalmakla beraber, dokunulmazlığı haiz olacak ve Kumandanın münhasır yetkisi altında bulunacaktır (paragraf 19). Anlaşmaya Kuvvetin hareket serbestisini temin için de hükümler konulmuştur. Bu arada yolların ve suyollarının, liman ve havaalanı imkânlarının, Kuvvet için yapılan özel hizmetler dışında, resim ödemediği kullanılması öngörülmüştür (paragraf 32 ve 33) (71).

(71) Bu anlaşmada, ayrıca, Kuvvet mensuplarının mahallî kanunlara uymakla mükellef oldukları (paragraf 6), Birleşmiş Milletler askerî polislerinin görev ve yetkileri (paragraf 14 - 18), Birleşmiş Milletler bayrağının kullanılacağı yerler (paragraf 20), Kuvvet mensuplarının üniformalarını nasıl ve nerede taşıyacakları (paragraf 21), silâh taşımaları (paragraf 22), vergi, gümrük ve diğer malî konularda bun-

Diğer taraftan, Birleşmiş Milletlerle birlik gönderen devletler arasında da bu birliklerin statüsünü tespit maksadıyla, mektup teatisi suretiyle, benzer hükümler ihtiva eden birer anlaşma aktedilmiştir (72). Millî birlikler UNEF'teki görevlerine başlamak üzere memleketlerini terkettikleri anda yürürlüğe giren bu anlaşmalarda Kuvvetlerin milletlerarası statüyü haiz oldukları hususunda açıklamalar bulunmaktadır. Gerçekten, UNEF ile ilgili İç Nizamname'de de belirtildiği gibi, UNEF'de görevli oldukları süre içinde Kumandan ile ona bağlı personel milletlerarası memur statüsünü haiz olmaktadır (paragraf 6, 29, 31, 32) (73). Birlik gönderen bir devletle Birleşmiş Milletler arasında bir uyuşmazlık çıktığı takdirde, bu uyuşmazlık, Birleşmiş Milletlerle Mısır arasında kurulacağını söylediğimiz mahiyet ve yapıda bir Hakemlik Mahkemesi tarafından çözülecektir (74).

Nihayet, UNEF'in hukukî statüsü ile ilgili hükümler ihtiva eden diğer bir belge de, UNEF İç Nizamnamesidir. Bu İç Nizamnamede, Kuvvetlerin hukukî statüsü hakkında, Kuvvetin teşkili ile ilgili Genel Kurul kararlarıyla UNEF ile ilgili diğer anlaşmaların hükümlerine benzer hükümler bulunmaktadır.

VII. Kuvvetlerle İlgili Mâli Hususlar

Birleşmiş Milletler Kongo Kuvvetlerinin hukukî statüsü hakkında olduğu gibi mali hususları hakkında da herhangi bir bilgi ihtiva eden vesikalar henüz elimize geçmemiştir. Bu sebeple, bu Bölümde söyleyeceklerimiz yalnız UNEF ile ilgilidir.

UNEF gibi geniş masrafları gerektiren bir Kuvvet ile ilgili mali hususlar, önemli olduğu kadar devamlı meseleler ortaya çıkarmıştır. Her birliğe mensup askerlerin maaşları ve teçhizatı kendi devletleri tarafından ödenmiş ve temin edilmiştir. Diğer taraftan nakliye, yakıt ve iâşe gibi bazı hususlar UNEF tarafından deruhte edilmiştir. UNEF mensuplarına günde bir dolar denizaşırı harcırahı da gene Birleşmiş Milletler tarafından ödenmiştir (75).

lara uygulanacak esaslar (paragraf 26 - 28), posta hizmetleri (paragraf 29 - 31), belediye hizmetlerinden faydalanma (paragraf 34), kambiyo ile ilgili hususlar (paragraf 35 - 36), Kuvvette görev alacak yerli memurların durumu (paragraf 37) hakkında da hükümler vardır.

(72) U. N. Doc., A/3943, 9 Ekim 1958, Annex I.

(73) ST/SGB/UNEF/I.

(74) U. N. Doc., A/3943, 9 Ekim 1958, Annex I, Paragraf 12.

(75) William R. Frey, op. cit., sh. 18.

UNEF masraflarının Birleşmiş Milletlerin mutad bütçesinden karşılanması imkânsız görülmüştür. Onun için masrafların *ad hoc* esaslara göre karşılanması kararlaştırılmıştır. Genel Kurul, 26 Kasım 1956 tarihli kararında, Genel Sekretere UNEF'in gelir ve giderlerini tespit etmek üzere hususî bir hesap açması için direktif vermiştir (76).

Başlangıçta UNEF'in masraflarını tespit etmek güç olduğu için Genel Kurul 26 Kasım 1956 tarihli kararında 10 milyon dolar tahsis etmiştir. Daha sonra bu tahsisat kademe kademe arttırılmış, 31 Aralık 1957 de biten devre için 16,5 milyon dolara, (77) bir müddet sonra da aynı devre için 30 milyon dolara çıkarılmıştır (78). Genel Kurul bu son kararında UNEF'in faaliyetleri 31 Aralık 1957 den sonra devam ettiği takdirde Genel Sekretere 25 milyon dolara kadar harcama yetkisi vermiştir. Bütçe tahminleri Genel Sekreter tarafından 1958 yılı içinde sunulacaktı. Genel Kurul 31 Aralık 1957 sonuna kadar 30 milyon dolarlık bir tahsisat ayırırken, bu masraflara her Üye devletin Birleşmiş Milletlerin 1957 ve 1958 mutad bütçesine yapacakları katkılar nispetinde iştirak etmesini de kararlaştırmıştır (79).

Sovyet bloku, Şili ve Ekvador Genel Kurulun 28 Kasım 1957 tarihli kararının aleyhinde oy kullanmışlardır (80). Sovyet blokuna dahil devletler UNEF masraflarının Teşkilâtın bütün Üyeleri tarafından ödenmesini kabul etmemişler, bu meselede Andlaşmanın 17 inci maddesinin tatbik edilemeyeceğini ileri sürmüşlerdir. Bu devletlerin iddialarına göre bütün masrafların hadiseye sebep olan devletler tarafından ödenmesi gerekmektedir. Bu bakımdan, bu devletler, UNEF'in masrafları ile ilgili Genel Kurul kararları ile kendilerini bağlı addetmeyeceklerini ileri sürmüşlerdir. Kanaatimizce Sovyetler Birliğinin bu iddiası yerinde değildir. Çünkü Genel Kurulun, Birleşmiş Milletlerle ilgili malî konularda bütün devletleri bağlayan kararlar almaya yetkili olduğu kanısındayız. Gerçekten, Andlaşmanın 17 ci maddesinde «Teşkilâtın giderlerini, Genel Kurulun yaptığı taksim gereğince Üyeler üzerine alır» denilmekle bu husuta gayet açık bir hüküm konulmuştur. Sovyetler Birliğinin bu tutumu karşısında Amerika Birleşik Devletleri kendi payına düşenden başka 3,5 milyon dolarlık bir bağışta bulunmuştur (81).

(76) Resolution 1122 (XI).

(78) Resolution 1151 (XII), 22 Kasım 1957.

(79) *Ibid.*

(80) *Yearbook of the United Nations*, 1957, sh. 52.

(81) Sir Leslie Munro, «Can the United Nations Enforce Peace?», *Foreign Affairs*, January 1960, sh. 212.

VIII. Sonuçlar

Şimdiye kadar yazdıklarımız göz önünde tutulunca, Birleşmiş Milletlerin Süveyş ve Kongo denemelerinden şu genel sonuçlara varılabilir :

1. Süveyş ve Kongo teşebbüsleri Birleşmiş Milletler tarafından bir mütecavize karşı alınmış zorlama tedbirleri değil, belirli amaçlara ulaşmak için alınmış düzenleyici tedbirlerdir.

2. Bu iki teşebbüsten sonra, durum gerektirdikçe bu çeşit bir kuvvet kullanılması Birleşmiş Milletlerin devamlı bir siyaseti haline gelmiş görünmektedir.

3. Süveyş olayında Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Genel Kurul, Kongo olayında ise Güvenlik Meclisi tarafından kurulmuştur. Süveyş olayında UNEF Genel Kurulun tâli bir organı olarak kurulduğu halde, Kongo olayında Birleşmiş Milletler Kongo Kuvvetlerinin Güvenlik Meclisinin tâli bir organı olarak kurulduğu hakkında hiçbir açıklamaya rastlamadık. Bununla beraber, Birleşmiş Milletler Kongo Kuvvetlerini de Meclisin tâli bir organı olarak kabul etmek yanlış olmaz kanısındayız.

4. Andlaşmanın VII nci Bölümü hükümleri dışında, bir devletin ülkesine Birleşmiş Milletler tarafından kuvvet gönderilmeden önce, devletler hukuku ve Birleşmiş Milletler Andlaşması gereğince bu devletin *tasvibini* almak gerekmektedir.

5. Bir ülkeye bu şekilde gönderilen Birleşmiş Milletler Kuvvetleri o ülke devletinin emrine verilmemekte, Birleşmiş Milletlerin emrinde kalmakta ve yalnız yetkili Birleşmiş Milletler organlarının kararlarını gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

6. Bu şekilde kurulan Birleşmiş Milletler Kuvvetleri faaliyette buldukları ülke devletinin iç işlerine karışmak yetkisine haiz değildirler.

7. Bu kuvvetler yalnız «meşru müdafaa» halinde silâh kullanabilirler.

8. Kuvvetin büyüklüğü, yapısı ve katkıda bulunacak devletlerin seçimi her meselenin gösterdiği özelliklere göre tesbit edilmektedir. İncelediğimiz iki olayda Güvenlik Meclisinin devamlı üyelerinden hiçbir kuvvet alınmaması esası benimsenmiştir.

9. Bir ülkeye gönderilen Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin, normal olarak, görevlerini tamamladıkları zaman ülkeyi terketmeleri gerekir. Ancak, sarahat bulunmadığı takdirde görevin ne zaman tamamlanmış olacağını tesbit etmek güçleşebilir. Eğer bu konuda Kuvveti kabul eden devlet ile Birleşmiş Milletler arasında bir anlaşmazlık çıkarsa, bu anlaş-

mazlığın hukukî yollarla çözülmesi sağlanamadığı takdirde, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin ülke devletinin rızası hilâfına o ülkede kalması siyasi bakımdan güç, hattâ imkânsız olabilir.

10. Kuvvet katkısında bulunan devletin de, aynı şekilde, kuvvetlerini istediği zaman geri çekebileceğini kabul etmek gerekir. Ancak, kuvvetlerini çekmeden bir süre önce, bu kararından Birleşmiş Milletleri haberdar etmesi gerektiği de tabiidir.

11. Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Genel Kurul veya Güvenlik Meclisinin tâli birer organı olduklarına göre, kabul eden devletin ülkesinde buldukları sürece Birleşmiş Milletler İmtiyaz ve Muafiyetleri Sözleşmesi hükümlerinden faydalanmaktadır. Ancak, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin durumu bazı özel imtiyaz ve muafiyetleri de gerektirmiştir. Bunlar, Birleşmiş Milletlerle kabul eden devlet arasında akdedilen anlaşmalarla derpiş edilmiştir.

12. Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin masrafları, Birleşmiş Milletlerin mutad bütçesinden karşılanamayacak kadar büyük olmuştur. Bu masrafları karşılamak için özel bir hesap açmak gerekmiş ve masraflar, her üye devletin bu özel hesaba mutad bütçeye yaptıkları ödemeler oranındaki katkıları ve bazı devletlerin bağışlarıyla karşılanmıştır.